

**HRVATSKO-MAKEDONSKE
KNJIŽEVNE, JEZIČNE
I KULTURNE VEZE**

Zbornik radova 3

**HRVATSKO-MAKEDONSKE KNJIŽEVNE,
JEZIČNE I KULTURNE VEZE**

Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa Hrvatsko-makedonske književne, jezične i kulturne veze održanog u Rijeci od 23. do 25. ožujka 2011.

KNJIGA III.

Izdavač: Filozofski fakultet u Rijeci, Slavka Krautzeka BB, Rijeka, Hrvatska

Za Izdavača: dr. sc. Predrag Šustar, izv. prof.

Uredništvo: Goran Kalogjera, Vasil Tocinovski, Dejan Durić

Urednici: Goran Kalogjera, Vasil Tocinovski

Izvršni urednik: Dejan Durić

Jezična redakcija: autorska

UDK članaka: Jelena Lanc, Filozofski fakultet u Rijeci

Adresa Uredništva: Filozofski fakultet u Rijeci, Odsjek za kroatistiku, Slavka Krautzeka BB, 51 000 Rijeka, Hrvatska

Grafička priprema i tisak: Akademski pečat

Naklada: 200 primjeraka

Žiro račun: 2360000-1101536455, Filozofski fakultet u Rijeci

Izlaženje Zbornika financijski su potpomogli: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

ISBN 978-953-6104-81-9

EAN 9789536104819

SADRŽAJ

KNJIŽEVNOST	1
Nataša Avramovska BO ЛАВИРИНТОТ НА РАСКАЖУВАЊЕТО	3
Ivica Baković KAZALIŠNO PAMĆENJE <i>ROCK & ROLLA: LONG PLAY</i> GORANA STEFANOVSKOG	13
Slave Banar СЕПАК, ИМА НЕКОЈА ТАЈНА ВРСКА.....	19
Estela Banov-Depope FOLKLORIZAM U HRVATSKOJ I MAKEDONSKOJ KNJIŽEVNOSTI.....	25
Marina Danilovska ПРОСТОРНОТО СМЕСТУВАЊЕ НА ЕГЗИЛАНТОТ ВО РОМАНИТЕ НА ДУБРАВКА УГРЕШИЌ И ЛИДИЈА ДИМКОВСКА.....	37
Jovanka Denkova ЗА ЕДНА МОЖНА ПАРАЛЕЛА МЕЃУ ЧУДЕСНОТО ВО МАКЕДОНСКАТА И ХРВАТСКАТА КНИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦА И МЛАДИ	45
Dejan Durić ELEMENTI PIKARSKOGA ROMANA I ZRCALJENJE U <i>HRAPEŠKU</i> ERMISA LAFAZANOVSKOGA	53
Darko Gašparović MIRKO BOŽIĆ I KOLE ČAŠULE – SLIČNOSTI I RAZLIKE	75
Sanja Grakalić Plenković AUTOBIOGRAFIJA GRIGORA PRLIČEVA U KONTEKSTU HRVATSKE AUTOBIOGRAFIJE DRUGE POLOVINE 19. STOLJEĆA	85
Maja Jakimovska-Tošić i Ilija Velev СЛОВЕНСКАТА ПИСМЕНА ТРАДИЦИЈА И МАКЕДОНСКО-ХРВАТСКИТЕ КУЛТУРНОИСТОРИСКИ ВРСКИ	95
Lusi Karanikolova ПОЕТСКАТА ЕЛОКВЕНЦИЈА НА ПРЛИЧЕВ И МАЖУРАНИЌ	103
Slavčo Koviloski ПЕТАР ХЕКТОРОВИЌ И КРАЛЕ МАРКО ВО ХРВАТСКА	113

Zlatko Kramarić KONSTRUKCIJA IDENTITETA U HRVATSKOJ I MAKEDONSKOJ KNJIŽEVNOSTI	123
Irvin Lukežić ANDREJA PETKOVIĆ – CARSKI RUSKI KONZUL U RIJESI.....	149
Valentina Mirovska-Hristovska ПРАШАЊЕТО НА ИДЕНТИТЕТОТ ВО МАКЕДОНИЈА И ХРВАТСКА ВО 19 ВЕК	151
Ranko Mladenoski МАКЕДОНСКО-ХРВАТСКИТЕ ИНТЕРКУЛТУРНИ РЕЛАЦИИ ВО РОМАНОТ „ВЕШТИЦА“ ОД ВЕНКО АНДОНОВСКИ	161
Davor Piskač ODNOS TEMATSKIH I FUNKCIONALNIH MOTIVA NA PRIMJERU PRIČE <i>MIŠEVI U KUĆI</i> ALEKSANDRA PROKOPIEVA	173
Kristina Posilović O SAMOĆI I DRUGIM UTVARAMA	181
Borjana Prošev-Oliver LINGVISTIČKI, KULTURALNI I KNJIŽEVNO-POVIJESNI ASPEKTI KNJIŽEVNOG PREVOĐENJA: MAKEDONSKI DVODOMNI PISCI	191
Naume Radičeski ЈУРЕ КАШТЕЛАН И СЛАВКО МИХАЛИЌ „ВО ОЧИТЕ НА СКОПЈЕ“	199
Afrim A. Redžepi ЕСТЕТИКАТА И КУЛТУРАТА	213
Iva Rosanda Žigo i Adriana Car Mihec ELEMENTI CIRKUSA KAO POSTDRAMSKA STRATEGIJA UMNOŽENOGA UOKVIRAVANJA.....	219
Trajče Stameski ИНДИВИДУАТА И СИСТЕМИТЕ ВО РОМАНИТЕ <i>СКАКУЛЦИ</i> ОД ПЕТРЕ М. АНДРЕЕВСКИ И <i>ОСМИОТ ПОВЕРЕНИК</i> ОД РЕНАТО БАРЕТИЌ	227
Saša Stanić U PAUČINI ŽIVOTA I SMRTI. NARATIVNOST I DIJALOGIZAM KAO PREDUVJETI KONSTITUIRANJA IDENTITETA U ROMANU <i>RAZGOVOR SA SPINOZOM</i> GOCEA SMILEVSKOGA	235
Ana Stojanoska ХРВАТСКИТЕ ДРАМАТИЧАРИ ВО ПРЕВОДИТЕ НА ИЛИЈА МИЛЧИН	245

Sonja Stojmenska-Elzeser ПРИДОНЕСОТ НА ХРВАТСКАТА СЛАВИСТИКА КОН КОМПАРАТИВНОТО ПРОУЧУВАЊЕ НА СЛОВЕНСКИТЕ КУЛТУРИ	255
Vasil Tocinovski МАКЕДОНЦИТЕ И РИЕКА	261
JEZIK	271
Emilija Crvenkovska МАКЕДОНСКИОТ И ХРВАТСКИОТ ЈАЗИК ВО ПОВЕЌЕЈАЗИЧНО ОПКРУЖУВАЊЕ	273
Vasil Drvošanov HRVATSKI SOMATIZMI VO ROMANOT <i>TIJELO ZA GRIJEH</i> OD VASIL TOSINOVSKI I NIVNITE EKVIVALENTI VO MAKEDONSKIOT JAZIK	281
Aleksandra Gjurkova ПРЛИЧЕВИТЕ ПРЕПЕВИ НА ХОМЕРОВИТЕ ЕПОВИ – АНТИЧКОТО НАСЛЕДСТВО ВО СЛОВЕНСКИОТ СВЕТ	291
Simona Gruevska Madžoska СОСТОЈБАТА СО МАКЕДОНСКИОТ И СО ХРВАТСКИОТ ЈАЗИК ОД СОЦИОЛИНГВИСТИЧКИ АСПЕКТ	303
Jane Jovanov i Nataša Šarafova ПОЛИТИЧКАТА КОРЕКТНОСТ ВО МАКЕДОНИЈА И ХРВАТСКА ОД АСПЕКТ НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА	309
Virna Karlić KATEGORIJA (NE)ODREĐENOSTI U HRVATSKOM I MAKEDONSKOM JEZIKU	319
Ljiljana Makarioska i Marinka Šimić МАКЕДОНСКИТЕ И ХРВАТСКИТЕ ЦРКОВНОСЛОВЕНСКИ ТЕКСТОВИ КАКО ИЗВОРИ ЗА ИСТОРИЈАТА НА МЕДИЦИНАТА	333
Simon Sazdov FEMINATIVI U HRVATSKOM I U MAKEDONSKOM JEZIKU	343
Marina Spasovska МИНАТОТО ВРЕМЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ХРВАТСКИОТ ЈАЗИК	349
Elenka Stoevska Denčova ТЕРМИНИТЕ ЗА СРОДСТВО ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ХРВАТСКИОТ ЈАЗИК	357

Lidija Tanturovska НЕШТО ЗА МАКЕДОНСКО-ХРВАТСКАТА ЛЕКСИКОЛОШКО- ЛЕКСИКОГРАФСКА ПОВРЗАНОСТ	365
Katerina Veljanovska ЗА МАКЕДОНСКАТА И ЗА ХРВАТСКАТА ФРАЗЕОГРАФИЈА	375
POVIJEST	379
Igor Despot PANRUSIZAM I SVESRPSTVO U DJELIMA KRSTE MISIRKOVA I IVE PILARA U DRUGOM DESETLJEĆU DVADESETOGA STOLJEĆA	381
Toni Filiposki ЗАСТАПЕНОСТА НА ХРВАТСКАТА СРЕДНОВЕКОВНА И НОВОВЕКОВНА ИСТОРИЈА ВО НАСТАВНИТЕ ПРОГРАМИ ЗА ДОДИПЛОМСКИ СТУДИИ НА ИНСТИТУТОТ ЗА ИСТОРИЈА ПРИ ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ-СКОПЈЕ ...	391
Katerina Mirčevska ВЛОГОТ НА НР ХРВАТСКА ВО ЗГРИЖУВАЊЕТО НА ДЕЦАТА ЕВАКУИРАНИ ОД ГРЦИЈА ВО 1948 ГОДИНА	403
Makedonka Mitrova ХРВАТСКАТА ИСТОРИОГРАФИЈА И МАКЕДОНИЈА: НА ПРИМЕРОТ НА ПРОФ. ЉУБИША ДОКЛЕСТИЌ (1929-2005)	413
Katerina Mladenovska-Ristovska <i>АЛЕКСАНДРИДАТА</i> ВО МАКЕДОНСКАТА И ВО ХРВАТСКАТА ТРАДИЦИЈА ...	423
Neven Radičeski СТАВОВИТЕ НА МАКЕДОНСКИТЕ ЛИБЕРАЛИ ЗА КУЛТУРНИТЕ КОМПОНЕНТИ НА МАСОВНОТО ДВИЖЕЊЕ ВО ХРВАТСКА	433
Silvana Sidorovska Čupovska ДЕЈНОСТА НА ГЕОРГИ ИВ. КАПЧЕВ ВО ХРВАТСКА	441
KULTURA	447
Ivica Džeparoski ХРВАТСКАТА И МАКЕДОНСКАТА ЕСТЕТИКА – РЕЛАЦИИ И ВЛИЈАНИЈА	449
Lidija Drakulevska МЕМОРИЈА VS. ИСТОРИЈА ВО ДРАМАТА: МАКЕДОНСКИ И ХРВАТСКИ ПРИМЕРИ	457
Loreta Georgievska Jakovleva НАЦИОНАЛНИОТ ИДЕНТИТЕТ И ПОПУЛАРНИТЕ ХРВАТСКИ САПУНИЦИ	463

Ljubica Jančeva РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И РЕПУБЛИКА ХРВАТСКА НА ПАТОТ КОН ЕУ, ДО КОГА?	473
Sanja Jovanova МЕЃУКУЛТУРНИТЕ АСПЕКТИ НА МАКЕДОНСКАТА И ХРВАТСКАТА ЛИТЕРАТУРА	481
Suzana Marjanić HRVATSKO-MAKEDONSKI ART KOMENTARI NA UNIFIKACIJU EUROPE: PRIMJERI MULTIMEDIJALNIH UMJETNIKA – NADA PRLJA I NEMANJA CVIJANOVIĆ	485
Ana Martinoska БЛЕСОКОТ НА „БЛЕСОК“	497
Vesna Mojsova-Čepiševska ПРОКСЕМИТЕ КАКО ИДЕОЛОГЕМИ	507
Katerina Petrovska КАРНЕВАЛИТЕ ВО МАКЕДОНСКАТА И ХРВАТСКАТА ФОЛКЛОРНА ТРАДИЦИЈА	517
Jadranka Todevska КОНФЕРЕНЦИСКИОТ ТОЛКУВАЧ – ГЛАСОТ НА МАКЕДОНИЈА И ХРВАТСКА ВО ЕУ	525
Sarita Trajanova НАУЧНАТА СОРАБОТКА ПОМЕЃУ МАКЕДОНИЈА И ХРВАТСКА ВО ПОДРАЧЈЕТО НА ХУМАНИСТИЧКИТЕ НАУКИ	533
Sonja Zdravkova Džeparoska МЕСТОТО НА ХРВАТСКАТА КОРЕОГРАФИЈА ВО РАЗВОЈОТ НА МАКЕДОНСКИОТ ТАНЦ	547

Доц.д-р Јованка Денкова
Филолошки факултет
Универзитет „Гоце Делчев“
jovanka.denkova@ugd.edu.mk

ЗА ЕДНА МОЖНА ПАРАЛЕЛА МЕЃУ ЧУДЕСНОТО ВО МАКЕДОНСКАТА И ХРВАТСКАТА КНИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦА И МЛАДИ

Апстракт: Во овој труд ќе се осврнам на две дела, едно од македонската и едно од хрватската книжевност за деца и млади, меѓу кои би можела да се воспостави релација во однос на нивните заеднички елементи. Блискоста меѓу овие два романи („Дрмливо патување“ од Тихо Најдовски и „Спортски живот летеѓег Мартина“ од Дубравко Јелачиќ Бужимски) ја согледувам во областа на фантастиката и областите со кои таа граничи – чудесното и реалистичното.

Клучни зборови: чудесно, фантастично, македонска книжевност за деца и млади, хрватска книжевност за деца и млади.

Според Влада Урошевиќ (*Демони и галакси*), „област со која фантастиката има најблиски допири, со која на теоретски план најчесто се меша, но и со која на креативен план понекогаш плодно се проникнува е областа на чудесното“.¹ Разликата меѓу нив најубаво ја подвлекува Роже Кајоа. Тој истакнува дека „во чудесното постои натприродно кое е зло, но на таквото зло натприродно одговара секогаш, како еден вид противсредство, позитивното натприродно. Тоа позитивно натприродно секогаш е поефикасно, посилено од својот негативен пандан, додека пак во фантастиката, натприродното е исклучиво зло, а главната личност е оставена загрозна и обезоружана, без ефикасно средство за противставување. Се разбира, во литературата за деца и млади фантастиката се јавува во поинаков вид. Таму, во секојдневниот декор упаѓа натприродното, но како ведро и добронамерно натприродно. Фантастичниот настан не завршува трагично, личностите не се загрозни од она што им се случува, контрадикцијата е забавна, па затоа предизвикува само едно забавно изненадување и задоволство од доживеаното, измисленото или сонуваното“.² Воја Марјановиќ³, исто така, ја потенцира врската меѓу чудесното и фантастиката: „Фантастичното е нераздвојно од чудесното. Фантастичното и чудесното, како во животот, така и во уметноста одат заедно. Фантастиката често преоѓа во чудесното...Како што уметноста не може да се одвои од животот односно реалното од имагинарното, така не можат да се одвојат едно од

¹ Влада Урошевиќ: *Демони и галакси*, Македонска книга, Скопје, 1988, стр. 41.

² Роже Кајоа: *Од бајките до научната фантастика*, Разгледи, Скопје, бр.7, 1972, стр.

³ Блаже Китанов и Воја Марјановиќ, *Литература за деца и млади*, Педагошки факултет „Гоце Делчев“, Штип, 2007, стр.52-53.

друго фантастичното од чудесното. Фигуративно кажано, чудесното е фантастика на квадрат...Феноменот на чудесното и фантастичното во детската литература се остварува преку персонификација, гротеска или алегорија кои се блиски до детската имагинација“.

Ново Вуковиќ ја согледува поврзаноста меѓу фантастичното и чудесното и на друго ниво. Имено, тој смета дека тие одговараат и на многу други особини на детската психа: потребата за игра, потребата за фантазирање, потребата за тн. свесно залажување, на безгрижноста на детската фантазија, итн... Не е тешко да се воочи дека во суштината на играта се крие и една фантастична претпоставка за светот - некој вид на проекција во посакуваното и фиктивното.⁴

Во рамките на овој труд ќе се осврнеме на романот *Дрмливо патување* од Тихо Најдовски. Во врска со патувањето како тема, Катица Ќулафкова ќе каже: „Патувањето уште по дефиниција се сфаќа како синоним за доживувања и авантури. Патувањето е, затоа, откривање на светот во кој живееме или на непознатиот свет. Патувањето е откривање на луѓето во тој свет...Затоа патувањето било во книжевноста омилен облик на изразување. Патувањето е само по себе специфична и изделлива форма, податлива за прераскажување и за опишување...Се чини, неопходно е во секоја таква приказна да се вметне и малку фантастика, малку од нереалниот свет, малку од другиот чудесен ред на нештата. Тоа е неопходно за да се направи приказната да биде предизвиклива, интересна, возбудлива, сликовита. Преку употребата на чудесни и фантастични елементи, се пречекорува прагот на реалистичното, на овоземното... Книжевноста за деца и младина го користи мошне продуктивно овој раскажувачки модел: во центарот на приказната е патувањето, а ова пак обединува два основни елемента на структурата на романот или расказот, настанот/интригата и ликот. Потхранувањето на возбудливоста на приказната се врши преку онеобичување на настаните и низата настани, перипетии и пресврти, што обично оди во насока од реалистично кон фантастично, односно преку онеобичување на ликот или ликовите, најчесто во форма на придавање натприродна моќ кај еден од носечките ликови“. Оваа шема на раскажување ја има применето и Тихо Најдовски во својот (...) роман за деца и младинци *Дрмливо патување*.⁵ Понатаму, Ќулафкова го свртува вниманието кон наративната постапка применета во овој роман. „Тихо Најдовски секогаш настојува да го поврзе светот на стварноста со светот на измислицата, светот на веројатното со светот на неверојатното, реалното со волшебното... Фантастичните елементи се вградуваат во реалистичната рамка на приказната и ја преобликуваат, ја димензионираат стилски и јазично, тематски и жанровски. Патувањето е основна структурна рамка во која се внесува книжевниот свет, а самата раскажувачка ситуација се одвива меѓу два пола, полот на реалистичното и полот на фантастичното опишување,

⁴ Ново Вуковиќ, *Иза граница могућег*, Научна књига, Београд, 1979, стр. 17.

⁵ Катица Ќулафкова, *Урбана неофантастика*, Современост, Скопје, бр.7-8, 1993, стр. 220-223.

односно меѓу два носечки лика, ликот на Сесакал и ликот на Семожел“. Покрај другите особености на овој роман, Ќулафкова го илустрира прелевањето на реалистичното со фантастичното:... „Патувањето на Сесакал и Семожел само привидно и потајум е патување кон една измислена и нестварна цел. Во суштина, Семожел заминува на пат за да го пронајде својот изгубен брат, околу кој е сплетена цела една трогателна семејна приказна... Патувањето се одвива меѓу две крајни точки, меѓу реалистичното и фантастичното, меѓу урбаното и бајковитото. Во секоја реалистична ситуација интервенира нешто фантастично, така што се добива и една занимлива интрига или приказна/фабула на романот. Рамките во кои се одвива и слика романескниот свет се рамки на едно интересно и замисливо патување, но самото тоа е исполнето со бројни неверојатни нешта, така што совреме и тоа станува фантастично патување. Овој вид фантастичност е својствена на современата проза за деца, затоа што инсистира врз урбаниот момент како појдовен, па фантастиката се надоврзува кон еден современ градски амбиент, а не кон реалниот свет на сказните и волшебните приказни“. Авторот, Тихо Најдовски го конципирал ова интересно дело за деца и млади врз мошне интересна основа. Двата главни лика се отелотворување на она со што човекот се соочува од дамнешни времиња: меѓу желбата и можностите, отелотворување на „двојството меѓу желбата и моќта да се оствари желбата, меѓу сакањето и можењето... Сè она што го посакува Сесакал, а не може да го оствари, го постигнува Семожел. Сè она што се вбројува, според познатите морални норми, во категоријата праведно и добро, го заштитува Семожел, додека пак го напаѓа и го совладува злото, неправедното... Семожел ги помирува противставеностите, на желбата и сонот им дава моќ да станат јаве и вистина. Само неговата желба-водителка на ова долго и незавршено патување останува неостварена. Можеби е неостварена, затоа што се сугерира потребата патувањето да биде вечно, да трае и да не прекине, можеби е неостварена за да нè натера да се посомневаме во семоќта на Семожел“.⁶

Во романите „Дрмливо патување“ и „Спортски живот летеѓег Мартина“ одделни сегменти се одвиваат според утврдените канони на сказната: „реалното се меша со натприродното, доброто победува над злото, правдата над неправдата, посилниот се ничкосува пред поупорниот“.⁷

Времето во романот на Најдовски е неодредено (временска недетерминираност), што е и основна карактеристика на сказните. Настаните се редат сукцесивно, нема навраќање во минатото. Со завршување на сизетот, се завршува и времето на сказната. Во однос на првичниот настан, наредните настани се нижат сукцесивно „малку подоцна“, „наредната ноќ“, „следното утро“...⁸ Како што вели Лихачов: „Апстрактноста на времето во сказната е тесно поврзана со неговата затвореност.

---

⁶ Исто, стр.223.

⁷ Блаже Китанов, *Импресии и погледи*, Скопје, Глобус, 1995 година, стр 175.

⁸ Д. С.Лихачов, *Уметнички простор бајке*, во кн. „Народна бајка у модерној књижевности“, Београд, Нолит, 1978 год., стр.59-60.

Времето во сказната не минува преку нејзините граници“.⁹ Иако не е посочено времето на одвивање на дејството во романот на Бужимски, од дадените расфрлани информанти може да се насети дека се работи за современиот живот. Авантурите и доживувањата на Сесакал и Семожел се низат континуирано, без запирање или навраќања во минатото.

Иако Најдовски не го наведува името на регионот (географска, т.е. просторна недетерминираност), самиот опис на неговото географско окружение (зелена, сочна ливада, борова шума, поле, ливади, калинкова плантажа, река, раселени и пусти села, рамнина, описот на црквата, на градот и рекламите во него, описот на дискотеката, на домот на Тони, пристаниште, езеро, ресторант и др.), кај читателите создава чувство на реалистичност. Од друга страна, топонимите кои се дадени сугерираат дека се работи за сказновиден простор. Се спомнуваат само два топоними кон кои патуваат Сесакал и Семожел: Медената Планина и Зависград. За разлика од Најдовски, во романот на Бужимски сосема е јасно дека просторот на кој се одвива дејството е метрополата на Хрватска – Загреб.

Како во сказната, така и во овој роман доаѓа до израз остро поларизираниот карактер на ликовите. Јунаците во бајката се градени на принципот добро - зло, без никакво психологизирање. И во доброто и злото постојат одредени варијанти: добро - наивно, добро - умно, добро - итро, добро - глупаво, добро - снаодливо; зло- пакосно, зло- желба за физичко елиминирање на противникот, зло - итро, зло снаодливо, зло - силно, зло - натприродно (со волшебни атрибути).¹⁰

Во македонската сказна, како и во сказната воопшто, се разликуваат два типа на главни јунаци: првиот, кој веќе со своето раѓање, носи во себе необична сила, и способности; вториот, кој дури по совладувањето на многубројни препреки и искушенија, преку своевидна иницијација, доаѓа до голема сила и моќ.¹¹ Во случајот со романот *Дрмливо патување*, еден од главните ликови - Семожел има необични способности кои постојано ги докажува и покажува, речиси во секоја реална ситуација. Никаде во делото не се објаснува потеклото на тие таинствени и чудесни моќи. Тоа создава атмосфера на таинственост и неизвесност, што во придонесува за појава на фантастичната атмосфера. Значи, фантастичноста не е во чудесните моќи на Семожел, туку настапува како последица на необичноста, таинственоста. Недообјаснувањето на чудесните моќи на Семожел влева несигурност и нерешителност кај читателот, што - според Цветан Тодоров - беше услов за појава на натприродното. Чудесните моќи кои ги поседува ликот на Семожел најпрвин се манифестираат кога

---

⁹ Д. С. Лихачов, *Затворено време скаске*, во кн. „Народна бајка у модерној книжевности“, Нолит, Београд, 1978, стр. 59.

¹⁰ В. Ј. Проп, „Народна бајка у модерној књижевности“, ... стр. 10

¹¹ Александар Прокопиев, *Едно можно табеларно претставување на фантастичните елементи во македонската сказна*, Македонски фолклор, Скопје, 1985, бр.35, стр.207.

создава храна од никаде: „Семожел распосла една бела ленена на краиштата везена салфетка. За миг на неа се најде бел топло леб со пријатна примамлива миризба, овчо сирење, неколку црвени домати, пиперки жолти како алтан, млад кромид, сол, две ножчиња со седефни шарени рачки... Сесакал се изненади од каде тоа јадење кога неговиот сопатник не носеше ништо со себе. Не виде како продуктите се најдоа на салфетката“.(стр.8); „Ја извади салфетката, се напрегна, изрече неколку зборови и масата се исполни со најубави јадења“ (стр.144). По појавата на натприродниот настан, неговиот сопатник кој е сведок на настаните, очекува да забележи некои промени и необичности и во физичкиот изглед на јунакот- Семожел, со оглед на фактот дека тој ги предизвикува тие појави, но тоа изостанува. Сесакал необично брзо го прифаќа фактот за необичноста на Семожел и единствено останува чувството на изненадување: „Го изгледа Семожел кој спокојно го распарчуваше топлиот леб и не забележа никаква необичност кај него. Ист е, без промени. Но и покрај тоа си остана изненаден од настанот“ (стр.8); видовит е, ја предвидува иднината: „А, не е никаква филозофија да се пронајдат неговите синови. Еве, во овој миг ги гледам нивните лица, нивните дуќани. И снаите ќе ги препознаам. Ги гледам и нивните лица - рече тој со напрегнато замижано лице“ (стр.85-86); може да му ги чита мислите на старецот кој се чувствува непотребен и кој дури помислува и на самоубиство: „Му ги читаше мислите и беше спремен да интервенира ако затреба во секој миг...Старецот се двоумеше: сега пред него, или подоцна без сведок, да го оконча животот...Семожел му ги читаше мислите. Реши да појде во напад, да го оттргне од таа лоша мисла“ (стр.85-86); лекува рани: „Семожел замижва, ги зеде во своите дланки, нежно ги погали три пати и за миг рацете на Сесакал беа без крв, без дракотина, онака како и пред да се искачи на дрвото. Неговиот другар одново се изненади од необичната моќ“ (стр.62); лекува слепило: „Семожел се тргна настрана. Ги следеше несигурните чекори на старецот и му се натажи во душата, Се напрегна еднаш, втор пат и се до оној миг додека не је почувствува набликуватата моќ...Не му беше јасно како сето тоа се случи. Младичот само го фати за рака и нему му дојде виделина“ (стр.104); во моментот кога приближуваат кон непозната куќа, ги пречекува кучешко лаење и тогаш Семожел покажува дека го познава јазикот на животните кога го испраќа нивното куче Шарко како претходница: „Семожел го погали (кучето- мое, Ј.Д.), го крена в раце и нешто нејасно му шепна на увото. Тоа веднаш истрча напред. Кучето чувар замолкна“ (стр.47).

И самиот тој на старецот му признава: „...Јас имам некоја чудна, необјаслива моќ да го правам невозможното. Ќе се сконцентрирам и ми доаѓа некоја сила која ми дава можност да го направам многу лесно она што за другите мои врстници, па и не само за нив, претставува неостварлива желба. Можеби затоа и ми го дала името Семожел. Досега не паметам некоја желба да не сум ја исполнил“ (стр.82).

Романот „Спортски живот летеѓег Мартина“ од Дубравко Јелачиќ Бужимски веќе со самата лексема „летеѓег“ во насловот укажува на некаква необична особина која ја поседува главниот лик Мартин. Овде рамката на раскажувањето е реалистична, секојдневна и би рекле, обична. Мартин е петнаесетгодишник, тинејџер, средношколец, момче кое живее во Загреб заедно со својот дедо зашто од многу мал останал сирак кога ги загубил родителите во сообраќајна несреќа. Единствениот пријател му е папагалот Фалстаф и девојката со која е интимно сврзан Вероника. Единственото нешто што се издвојува од таа реалистична, вообичаена рамка е способноста на Мартин да лета, т.е да прескокнува големи височини и далечини. Таа негова способност ќе биде причина за неприликите кои ќе го снајдат, зашто ќе биде откриена од раководните луѓе на Државниот центар за физичка култура, кои сакаат да го принудат Мартин да учествува на Светскиот атлетски куп. И сè би било во ред кога изборот би бил во рацете на Мартин. Но, раководството решава поинаку и за да го принудат да ја открие својата необична способност, тие ќе применат најсурови и најбескрупулозни средства: ќе направат заговор за Мартин да ја загуби годината, ќе го нападнаат физички, ќе му го убијат најдобриот пријател – папагалот Фалстаф, ќе му се вмешаат во врската со неговата соученичка, итн... Иако на својата страна Мартин го има саканиот дедо кој во секоја прилика го брани од насилниците, сепак уцената успева – тој е принуден да учествува на Светскиот куп. И во моментот кога го прави решавачкиот скок, ослободувајќи го своето срце и душа од секаква омраза и бес кон уценувачите, се случува најголемото чудо кое останува докрај неразјаснето – Мартин не само што ќе го собори светскиот рекорд во скок во височина, туку полетува во висините, оставајќи го стадионот и целиот Загреб далеку под своите нозе.

Еве како "летечкиот Мартин" ни ја експлицира таа своја способност: „Nije bilo onog posebnog impulsa u njegovim mišićima koji je osjećao u prirodi koju je volio“, потоа „Oni ne znaju da njemu treba posebno stanje da bi izveo prave skokove. Kada je to prvi put osjetio igrajući se u šumi, gotovo se uplašio. Kasnije se na to naviknuo, ali nikom nije govorio“.

Паралелно во елементите кои ги презема од сказната, авторите Најдовски и Бужимски вткале и мноштво реалистични елементи, со кои како да имаат една, единствена цел - постојано да го предупредуваат читателот да не се поведува по чудесноста на сказната. Тоа го постигнале така што напоредно со сказновидните елементи, тие даваат податоци, кои се со цел да го обезбедат реалистичкиот код на раскажувањето. Значи, наспроти чудесните елементи кои се расфрлани низ делото, стојат реалистичните елементи како некоја рамка. Во тој контекст, кај Најдовски се спомнуваат: судбината на тројцата високообразовани, а невработени браќа кои живеат со својот татко на село, одгледувајќи добиток, опустошените села со одвај неколку старци во нив, средбата со младичот (студент) Тони, заминувањето во градот и авантурите во дискотеката, алчноста на

сопственикот на ресторанот за заработувачка и неговата измама со украдените пари, итн. Важен фактор за одредување на реалистичните елементи имаат професиите на ликовите кои учествуваат во дејството: несреќниот старец Сибил некогаш бил адвокат, Рибак е рибар, Вандал го тиранизира локалното население, Трпе филозофот, неговиот брат - економист, таткото на Тони е директор на фабрика итн. Кај Бужимски, пак, професиите на ликовите немаат никаква чудесност во себе. Се работи за сосема реалистични професии: директори, раководители, пензионери, ученици-средношколци, итн.

Имињата на ликовите, пак, ја потврдуваат чудесноста на романот на Најдовски. Низ сите свои авантури Сесакал и Семожел се среќаваат со луѓе чии имиња се „кондензанти на наративната програма и обезбедуваат нивна потполна предвидливост“¹² (несреќниот старец - Сибил, рибарот - Рибак, тиранот - Вандал, измачениот сиромашен човек - Тргајмака, осаменикот - Самак, алчниот сопственик на ресторанот- Стрвен, и др.). Во романот на Бужимски, пак, постои една поделеност кај имињата. Додека позитивните ликови се сосема реалистични, обични, секојдневни (Мартин, Вероника и др.), имињата на негативните ликови во романот се крајно сказновидни и погрдни, што е одраз на нивниот карактер и функција во дејството на романот.

Александар Прокопиев истакнува дека во сказните постојан е судирот меѓу стварното и нестварното, како што е тоа во фантастиката, но во сказната чудесното е резултат од посебниот агол на набљудување на секојдневието, при што се нагласуваат определени особини на некое суштество или предмет, со тоа преобразувајќи ги во необични, или пак суштеството или предметот се пренесуваат од нивното вообичаено опкружување во поинакво.¹³ Одовде може да се заклучи дека дејството на романите *Дрмливо патување* и *Спортски живот летењег Мартина* се одвива во реална, секојдневна рамка во која се издвојуваат ликовите на Семожел и Мартин со своите чудесни, необични способности.

Во случајот со двата посочени романи, едниот од хрватската, а другиот од македонската книжевност за деца и млади, имаме навистина интересни примери за испреплетеноста на реалистичните и фантастичните елементи. Фантастичноста произлегува од постојаното колебање на читателот за потеклото на натприродните моќи кај двата главни лика и таа нерешителност ја најавува појавата на натприродниот настан. И во двата посочени романи рамката на раскажувањето е реалистична, секојдневна, но во неа се издвојуваат ликовите на Мартин и на Семожел со своите чудесни, необични способности. Потеклото на тие чудесни способности останува до крај непознато,

---

¹² Венко Андоновски, *Структурата на македонскиот реалистичен роман*, Детска радост, 1997, стр.352.

¹³ Александар Прокопиев, *Од народното кон уметничкото чудесно*, Современост, бр.1-3, 1999 год, стр.114 - 115.

иако Мартин како да навестува дека можноста да "лета" ја има само во особени ситуации, на пр. кога се наоѓа во природа, а особено кога душата му е исполнета со пријатни и ведри чувства за сè околу себе.

Литература

1. Александар Прокопиев, Од народното кон уметничкото чудесно, Современост, бр.1-3, 1999.
2. Александар Прокопиев, Едно можно табеларно претставување на фантастичните елементи во македонската сказна, Македонски фолклор, Скопје, 1985.
3. Блаже Китанов и Воја Марјановиќ, Литература за деца и млади, Педагошки факултет „Гоце Делчев“, Штип, 2007.
4. Блаже Китанов, Импресии и погледи, Скопје, Глобус, 1995.
5. Венко Андоновски, Структурата на македонскиот реалистичен роман, Детска радост, 1997.
6. В. Ј. Проп, Народна бајка у модерној књижевности, Нолит, Београд, 1978.
7. Влада Урошевиќ, Демони и галаксии, Македонска книга, Скопје, 1988.
8. Д. С Лихачов , Затворено време скаске, во кн. Народна бајка у модерној књижевности, Нолит, Београд, 1978.
9. Д. С.Лихачов, Уметнички простор бајке, во кн. Народна бајка у модерној књижевности, Београд, Нолит, 1978.
10. Dubravko Jelačić Bužimski, Sportski život leteheg Martina, Zagreb, Znanje, 1990.
11. Катица Ќулафкова, Урбана неофантастика, Современост, Скопје, бр.7-8, 1993.
12. Ново Вуковиќ, Иза граница могућег, Научна књига, Београд, 1979.
13. Роже Кајоа, Од бајките до научната фантастика, Разгледи, Скопје, бр.7, 1972.
14. Тихо Најдовски, Дрмливо патување, Детска радост, Скопје, 1992.

ONE POSSIBLE PARALLEL BETWEEN THE MIRACULOUS IN THE MACEDONIAN AND CROATIAN LITERATURE FOR CHILDREN AND YOUTH

Abstract: In this paper we look at two works, one Macedonian and one of the Croatian literature for children and youth, among whom could establish a relation in terms of their common elements. The similarity between these two novels ("Drmlivo patuvanje" by Tiho Najdovski and "Sportski život leteheg Martina" by Dubravko Jelačić Bužimski) is seen in the area of the fantastic and areas that border it - marvelous and realistic.

Key words: miraculously, fantastic, Macedonian literature for children and youth, Croatian literature for children and youth.